

Nr 265.

Av herr **Mannerskantz m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uppsikt å jordbruk m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 78 föreslås bl. a. antagande av ny lag om uppsikt å jordbruk samt lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruks-egendom. I stort sett sammanfalla förslagen med vad 1944 års vanhävd-utredning förordat utom vad beträffar den nedre arealgränsen samt detaljer i det administrativa förfarandet.

Utredningen anser att antalet vanhävsfall som kommit under jordbruks-kommissionernas prövning är så stort — 1 625 st., varav 768 st. avskrivits, allt under en treårsperiod — att detta motiverar en vanhävdslagstiftning. Utredningen har vidare ansett att förefintligheten av lagen har verkat återhållande på vanhävden, som annars skulle varit mera utbredd. Slutligen har utredningen ansett, att antalet vanhävsfall som fallit utanför den sociala arrendelagstiftningen — inemot 40 % — motivera en lagstiftning berörande allt jordbruk utom de allra minsta. Propositionen har anslutit sig till dessa synpunkter.

Vi anse att utredningens material visar hur oerhört sällsynt, egentlig vanhävd är vid det svenska jordbruket, om man ställer antalet fall som under en treårsperiod blivit föremål för något ingripande — ett knappt 1 000-tal — vid sidan av hela antalet jordbruk i Sverige. Man kan också fråga sig av vilken anledning en enda yrkesgrupp skall ställas under samhällets uppsikt. Det finnes lika stor anledning för en jordbrukare som för andra yrkesutövare att redan av privatekonomiska skäl sköta sitt jordbruk så väl som hans kvalifikationer tillåta och detta är i själva verket den ena huvudorsaken till att vanhävd av jordbruk är en så sällsynt företeelse i vårt land. Den andra är att de svenska jordbrukarna ha en vördnad för jorden som ständigt driver dem att göra densamma fruktbarande, t. o. m. när det ekonomiska läget gör driften förlustbringande. De sällsynta fall, då vanhävd förekommer, torde sammanhänga med alldeles speciella onormala förhållanden såsom sjukdom, ålderdom, bristande tillräknelighet o. dyl. I de flesta dylika fall hjälper ej enbart en vanhävdslag, i synnerhet som i dylika fall vanhävden icke synnerligen ofta kan bli långvarig; anhöriga eller arvingar eller andra nya ägare komma snart till och rätta vad som behöves.

När 1942 års vanhävdslag tillkom, spelade försörjningsläget in, särskilt psykologiskt, även om ingen realitet kunde ligga bakom. Den ökade mängd

livsmedel som denna lag åstadkommit måste vara så ringa att den helt kan lämnas åsido. Nu rör man sig med en permanent lag på längre sikt, och då inträda snarare överskottsproblemen i blickpunkten, vilket ju framgår av proposition nr 75, och då måste det ju snarare anses vara en fördel om några personer frivilligt bidra till att genom minskad produktion lösa frågan. Eftersom vi förmena att vanhävden är så oerhört sällsynt, vilja vi icke anföra detta som ett argument för avslag, utan blott konstatera att allt tal om behövligheten av en vanhävdslagstiftning ur folkförsörjnings-synpunkt är helt verklighetsfrämmande, och detta t. o. m. i ett trängt försörjningsläge.

Enligt vår mening bör det finnas verkligt vägande skäl för en tvångslagstiftning mot jordbrukarna som en uppsiktslag innebär. Även om man av psykologiska skäl kunde till nöds acceptera en tillfällig lag som 1942 års, är ej förhållandet detsamma, när det nu gäller att ersätta 1927 års lag med en längre gående permanent sådan. Tvärt om finnas starka skäl häremot. Den stora brist på arbetskraft inom jordbruket, som nu råder och som kan beräknas vara under åtminstone många år framåt, tillsammans med svårigheten att inom byggnadsbranschen skaffa erforderligt material och arbetskraft kommer sannolikt att hänvisa jordbruket till en alltmer arbets-
extensiv drift samt till stor återhållsamhet med avseende å uppförande och underhåll av byggnader. Förhållandet mellan priserna på jordbruksprodukter å ena sidan samt arbetslöner och byggnadskostnader å den andra verka i samma riktning. Det synes oss ytterst betänkligt att i nu angivna situation införa en definitiv och för allt jordbruk med därtill hörande byggnader gällande vanhävdslagstiftning, som ej är motiverad av landets försörjningsläge eller erfarenhetsmässigt behövlig, men som kan åsamka enskilda jordbrukare stora obehag och trakasserier.

Även satt i samband med jordbrukets rationalisering kunna — i motsats till vad propositionen synes anse — svårigheter uppstå. Ett osäkerhetsmoment ligger här i att, när det gäller bedömandet av vilka byggnader, som för framtiden skola vara behövliga vid ett jordbruk, myndigheterna kunna ha en annan mening än den i gårdens drift sedan gammalt erfarne jordbrukaren. Denna risk måste verka hämmande på en för jordbrukets rationalisering önskvärd anpassning efter de skiftande produktionsbetingelserna. Vi anse sålunda att en uppsiktslag gällande för alla jordbruk icke blott är onödig utan även direkt skadlig och ägnad att minska jordbrukarnas eget intresse av att följa med tidsutvecklingen.

Även om i viss mån samma synpunkter gälla i fråga om de jordbruk å vilka de sociala arrendebestämmelserna äga tillämpning, framträda här vissa andra synpunkter, som kunna tala för en uppsiktslag för denna kategori. De skadliga verkningarna kunna här icke bliva så stora redan på grund av att det gäller ett i förhållande till hela mängden brukningsdelar ringa antal. Om man, som vi — utan att dock vara fullt säkra på den absoluta nöd-

vändigheten därav — kan acceptera en sålunda begränsad lag, gives nu möjlighet att utarbета ny härför avpassad lagtext under det år då enligt propositionen 1942 års lag skall äga förlängd giltighet.

Det förslag till permanent lag om tvångsinlösnig av vanhävdad jordbruksegendom, som propositionen innehåller, måste ingiva betänkligheter, även med det tillägg angående riksdagens hörande i varje särskilt fall, som propositionen föreslår. Antalet fall, som kan komma i fråga för tillämpning av denna lag, måste vara så ringa att det saknar all betydelse och i vart fall icke motiverar en särskild lag.

Skulle något enstaka fall förekomma av den storleksordning, som departementschefen åsyftar, böra rimligen ägarens anförvanter och arvingar icke berövas möjligheten att behålla gården i släkten. Man har knappast sett några fall då en gård vanhävdates av flera generationer i sträck.

Även den omständigheten att ingen definition på skillnaden mellan vanhävd och grov vanhävd finnes, kan ingiva betänkligheter. Det är ej osannolikt, att staten kan komma att tillämpa lagen även på fall som enligt uppsiktslagen kunna betecknas som vanhävdade, blott föremålet är ett särskilt åtråvärt objekt, såsom i fallet Bogesund. En sådan frestelse att åsidosätta den enskilda äganderätten bör man icke utsätta staten för, om man ej är principiell motståndare mot enskild äganderätt.

Här anförda synpunkter göra sig med särskild styrka gällande när det nu rör sig om antagande av en lag med permanent karaktär, och då den är utan betydelse i sak för utvecklingen av landets jordbruk, kan bli godtycklig i tillämpningen och är principiellt oriktig, få vi avstyrka lagförslaget.

Under hänvisning till vad som anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte
dels avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om uppsikt å
jordbruk,

dels hos Kungl. Maj:t äska nytt förslag, som inskränker
sig till de brukningsdelar på vilka den sociala arrendelagen
äger tillämpning, och

dels avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om tvångsinlösen
av vanhävdad jordbruksegendom.

Stockholm den 10 april 1947.

Axel Mannerskantz.

J. B. Johansson.

Gust. Björkman.